

$\frac{Y}{33}$

//.

[Káma Kázmend] emlékbeszéd. 1871.

D^e BALLACI GÉZA.

Tisztelt gyülekezet!

Az emberi érzelem legmagasztosbikának, a hálának és kegyeletnek ünnepét tartja ma Pest város köztörvényhatósága. — Oly czélból jöttünk össze, hogy midőn egy dicsőültünknek élethű arczképét leleplezzük, — megemlékezzünk egyuttal Annak a Hazá, s különösen Pest, szülővárosa iránt tanusított határtalan érdemeiről.

Szolgáljon e czélra az általam előadaudó

EMLEKBESZÉD.

Rottenbiller Lipót 1806-ik évi nov. 11-én a Pest belvárosi mészáros utczai volt családi házában született. — Atyja Rottenbiller Fülöp pesti választott polgár, és a helybeli halászoknak számos évig érdemes czéhmestere volt.

A gondos és vagyonos apa fiának a tanulás iránti előszeretetét felismervén, az akkori eléggé nem dicsérhető szokáshoz képest, — miszerint a pesti polgárok fiaikat hazai, s különösen a magyar nyelv megkedveltetése, és a nemzeti érzület elsajátítása végett, cserébe magyar ajku népességü

városokba küldék, — Lipót fiát, az elemi iskoláknak Pesten történt bevégezése után előbb Korponára, később Kalocsára küldé; honnan a magyar és tót nyelvek teljes birtokában visszatérvén, a bölcészeti és jogi tudományokat Pesten kitünő sikerrel végezte; — 1826-ik évben kir. táblai jegyzővé felesküdt, — 1828-dik évben pedig ügyvédi oklevelet nyert. — A kitünő műveltség, — finom modor, — szellemdús és élénk társalgása miatt a főváros kiváló köreiben általánosan kedvelt férfit 1835-dik évben lépett házasságra; — városunk egyik legelőbbkelő dús-gazdag polgárának leányát, Almay Rottenbiller Klára urhölgyet vevén feleségül.

Kövessük őt most már választott tisztviselői pályáján.

A jeles készültségű fiatal ember 1826-ik évben mint ingyenes gyakornok lépett Pest város hatósága szolgálataiba; hol 1828-dik évben dijuokká, s nem sokára járulnokká léptettetett elő, mely minőségben 1838. évig kitünő buzgalommal működött.

1838. évben érte Pest városát az örökké szomorú emlékezetű árviz pusztítása, mely a fejlődésnek indult várost nagy részben romba dönté. — A vésznek ezen órája alkalmul szolgált Rottenbiller Lipótnak szerény állásában is kitünő hivatali és emberbaráti erényei kitüntetésére.

A leirhatlan nyomor közepette, számtalan koldusbotra és árvaságra jutott szerencsétlenek sorsának enyhítésére, valamint magánosok által teljesítendő építkezésekre a hatóság az osztrák nemzeti banktól az ugynevezett 2°/_o-tes

kölcsönt 2,650,000 ftot volt kénytelen felvenni. E kölcsön felvételének módozatait Rottenbiller Lipót dolgozván ki, ugyanezen kölcsönnek ellenőrzésével ő bizatott meg. — Hogy a benne helyezett bizalomnak mily mértékben felelt meg, legfényesebben tanúsítja azon eredmény, hogy ezen kölcsön kezelését oly czélszerűen állapította meg és rendezte be, hogy az egész kölcsönből a kezességet vállalt városi pénztár, előre kiszámított 300,000 ftnyi veszteség helyett, csak mintegy 4000 ftnyi veszteséget szenvedett. — Mely kedvező eredmény csakis az ő teremtmény, és rendező szellemének, fáradhatlan munkásságának, és a közügy iránti önzetlen buzgalmának volt köszönhető.

Szinte megfoghatatlan, hogy a kettő erényekkel rendelkező, s azt minden dolgában érvényesítő jeles készült-ségű, és a különböző szakhivatalok minden ágazatában avatott tisztviselő, az említett szerény állásokban 12 évet töltött a nélkül, hogy előlépésre méltatott volna. — De amaz időt ő nem tartá magára nézve nagy haszon nélkül elveszettnek; nem pedig azért, mert a különben is vagyonos, de külsőségekre igénytelen férfi, magát a tisztviselői pályát czél gyanánt legkevésbé tekinté, hanem tekinté nemes ösztönénél fogva eszköznek, egy magasabb czélra, melyhez bár lassu és göröngyös utakon, de tántoríthatatlan lelkiismeretességgel és türelemmel haladott, csakhogy szülővárosának javát, majdan annál biztosabb sikerrel előmozdithassa.

Mennyiben sikerült Rottenbiller Lipótnak nemes czélja elérése, a következőkben vázlatosan látni fogjuk.

Az említett 2%-os kölcsönnek eddig páratlan buzgalommal vezetett kezelése költé fel irányába a választó polgárok figyelmét, mely testület, elismerésének az által adott kifejezést, hogy őt előbbi alárendelt helyzetéből kiemelve, 1840-ik évben algyámatyává, az 184²/₃-ik évi tisztujtáskor pedig a részére ujonnan szervezett alpolgármesteri állomásra választotta.

Ő volt tehát Pest városának legelső alpolgármestere.

Ime tisztelt gyülekezet, azon férfit, ki 14 évi fáradhatlan munkássága mellett is csak az 1840-ik évben méltatott szerény járulnoki állomásáról algyámatyává, — az akkori állandósított viszonyok közepette is, már 3 évvel később Pest városának második legfőbb tisztii állomásán volt tisztelhető.

Ily férfura volt e kiváló polczon mindenk felett szükség; és ő feladatának teljesen, sőt mondhatni várakozáson túl felelt meg, mert mint alpolgármester szilárd alapot érzévé állásában, csak is ez által juthatott az előtte megnyílt határtalan tevékenységének terére; — érezte a tátongó ürt, melyet nagy szellemének kell betölteni.

Tudta ő azt, hogy minden ujítás nehézséggel jár; tudta azt is, hogy az önzés és haszonlesés az ő műve elébe akadályokat fog gördíteni; de a mit ő saját hatáskörében legjobb ösztönétől vezetve keresztül vinni akart, ezen vasakarát akadályokat nem ismert, s ha volt ilyen, és az ügy szentsége ugy kívánta, elhárítani is tudta azt.

E szellemi működése csakhamar érezhető volt a köz-

igazgatás minden ágazatában, melynek főszűlyát a pénztári és gazdasági ügykezelésre fordítá.

Igy mindenek előtt a visszaéléseknek azon rendszerre vált kuforrását, miszerint községi pénzt bármely tisztviselő, sőt még dijnokok is beszédhettek, megszüntette; az adó és házi pénztár ügyvitelénél új életet, rendet és pontos ellenőrzéssel párosult kezelést hozott be; — a kórházi dologházi, és szegényházi intézetek összes vagyona, — nemkülönb a tanácsi és törvényszéki letéti, — valamint az összes árvapénzeket, — melyek addig minden ellenőrködés nélkül egyes tanácsnokok, vagy számadással és felelősséggel nem tartozó bizottmányok által függetlenül kezeltettek, — a tanács közvetlen felügyelete és intézkedése alá helyezte; s mindezeknek az ő fáradszathatlan sürgetése folytán a jelenleg milliókra menő értéket kezelő, s az 184³/₄-dik évben felállított, és általa okszerűen berendezett letéti hivatalba összpontosítását és nyilvános ellenőrzés mellett rendszeres kezelését eszközlé.

Ha meggondoljuk, hogy a nagy értékű javadalmakkal bíró gazdag Pest városának háztartása alapjául szolgáló legelső rendszeres évi költségvetését annak legelső alpolgármestere Rottenbiller Lipót készítette; ha meggondoljuk, hogy ugy ezen, valamint fentemlített intézkedései által a hatósági kezelés alá került köz és magán vagyron az illetőnek legszigorubb ellenőrzés mellett biztosítva lett; — ha meggondoljuk, hogy ily intézkedés következtében számtalan gyámol nélküli özvegy és árva siralmas panaszának eleje vétetett; — ha meggondoljuk, hogy ezen

intézkedések a gyűlölet és önhaszonlesés ármányai daczára kérlelhetlen szigorral hajtattak végre; — ha meggondoljuk, hogy ezen mindenekfelett szükségessé vált eljárás következménye azonnal ezrekre menő számos sikkasztások felfedezésének lett szülő anyjává, ha meggondoljuk, hogy a felfedezettek csak is a tetten rajta fogottak voltak, — ellenben az ő korát előzőleg ily visszaélések háboríttatlanul folytak s mindezeknek ismételését ő szüntette meg örökre: — mindezeknek meggondolása a legmélyebb hálát és elismerést kelti fel kebleinkben, és önkénytelenül felemelkedik előttünk a kegyelet oltára, melyen im ünnepélyesen áldozunk azon boldogult férfiú tiszta lelkének és halhatatlan szellemének, ki mindezeknek lánglelkű teremtője, keresztülvitelökben pedig önzetlen eszközlője volt!

Ezek és sok egyebek voltak Rottenbiller Lipótnak szervezési művei a város pénztári állapota körül; — tette ezeket annál inkább, mert keresztül vitelökben mellette volt a választott polgárság, mely őt alpolgármesterré választásánál nagy bizalmával tisztelé meg.

De felette csalatkoznék az, ki oly vélekedésben lehetne, hogy Ő ezen testület netalán okszerűtlen intézkedései keresztülvitelében vak eszközül szolgálni képes lehetett volna.

Ellenkezőleg; — mihelyt a városi pénzkezelési ügyeket bevégezte, és a rosztat gyökerestül kitépte: jelleméből kifolyólag, a helyzet minőségéhez képeest szintoly határozott álláspontot tudott elfoglalni a választó polgá-

rok ellenében is mindazon ügyekben, melyeket már korszerűtleneknek, és a város jövőbeli felvirágoztatására akadályozóknak ítelt meg. — Szembe mert szállani ama kis testben élt nagy lélek azon hatalmas testülettel, melynek pusztá akarathnyilvánítása Pest város közügyeiben addig megszokott parancs volt. — Meg tudott küzdeni a legnagyobb akadályllyal, mely az ősiség megváltozhatatlannak tartott léalapját képezi: az előítélettel; mert átgondolt tetteiben legjobb meggyőződése vezérelvén, és ismervén az emberi gyarlóságot, tudta: hogy előítéletek legyőzésére eléggé ékesen szóló indok nem létezik, ellenben tudta azt is, hogy az azon való felülemelkedés helyességét az idő rendszeresen igazolni szokta.

Hogy ily akadályozó és hatalmas tényezőkkel szemben a város gazdasági ügyeiben mily reformoknak adott életet, nem szabad Pest városa községi életét mostani korunkból tekintenünk, hanem le kell szállanunk azon multba, melynek — tagadhatlan erényei mellett, — gyarlóságait is egy emelkedettebb pontról szemlélni alkalmunk lehet. — És látni fogjuk ezen multban, pár év lefolytával a közvetlen érdekében érintett lakosság legnagyobb részének sopánkodására és roszalására, a csordáknak megszüntetését, és a tehenészeknek a kültelkekre áttelepítését; a közlegelőnek — dusan jövedelmező haszonbéres földekké alakítását, és gazdasági cultura alá bocsátását; — a művelhetlennel tartott, s most kültelkeknek nevezett István és Hermina mezei, s más városi területeknek felosztását, és magánosoknak nyaralók felépítése czéljára örök áron eladását és kerti művelet alá

vételét; a városligetnek még e század elején páratlan műz-léssel megállapított terve szerinti rendezését s virágzóvá átalakítását: — mindenek felett pedig a reá következő néhány évvel később már szépnek, czélszerűnek és hasznosnak bizonyult intézkedések miatt az előbb indokokkal meg nem szüntethető előítéletnek okszerű tények általi megszüntetését; és mindezen sarkalatos intézkedések következtében előbb nélkülözött uj és nagy jövedelmi források megnyitását, e jövedelmeknek most már közvetlen a házi pénztárba pontos beszolgáltatását; végre mind-ezeknek a város szellemi és anyagi felvirágoztatására czélszerűen történt beruházását.

Mennyi és mily nagy horderejü intézkedések pár év alatt egyetlen ember kiváló szellemétől; melyeknek keletkezésökben és kivitelökben a számító észnek működését, — a szívnek páratlan jóságával egyesültnek szemléljük.

Igen, Ő — nem pusztán a számító észnek rideg embere, — Ő érezni tudott mélyen, lelkesülten, a szívuck egész melegével, ha a nyomorban szenvedőknek inségét enyhíteni s a gyásznak könyeit letörölni kellett. — E nemes szívben magasan bent honolt a hála és kegyelet érzelme; s ebbeli érzelmeit nemcsak személyes áldozatkészségével, hanem fáradhatlan működése mellett az eredmény tényeivel érvényesíté.

Mert valamint Ő volt az árvíz rettentő nyomorának enyhítése körül az okszerű intézkedések vezérlő szelleme; ugy Ő volt az, ki az 184⁶/₇-ik évi drágaság előidézte szükség nyomását, résziint nagy összegű adományok és

gyűjtések eredménye, részint üdvös intézkedései által elviselhetővé tette; ő volt az, ki országunk feledhetetlen Nádorának József főhercegnek elhunytával, e város iránt is halhatatlan érdemei megörökítéseül a Józseftért jelenleg díszítő monumentális szobor eszméjét kimondá, s fáradságot nem kimélve közadakozások útján — bár későbbi létrejöttének — alapját megveté, — Ő volt az, ki a Ferencvárosnak roskataggá vált temploma helyett egy díszes Istenháznak felépítésére szolgáló összegnek alapját tetemes összegű adakozásával megnyitá.

Igy folyt Rottenbiller Lipótnak Pest városára jótékonytársaságot és üdvöt árasztó működése 5 évi alpolgármestersége alatt.

A népek sorsát vezérlő legfőbb hatalom könyvében úgy volt megírva, hogy ezen békés fejlődés félre vonuljon világot rendítő események előtt, — azon események előtt, melyeknek zászlajára a szabadság, egyenlőség és testvériség örök igaz szavai valának felírva.

1848-ik marc. 15-én ébredt és állt talpra Magyar hazánk népe s ebben a főváros lakossága; fennen hordva a szabadság lobogóját; mely lobogó alatt egyesült nép a történelmi emlékü 12 pontnak teljesítésére a főváros hatóságának közbenjárását biztosítandó, vezérférfiaival együtt itt e teremben, — hová bennünket ma a kegyelet hítt össze, — a városi előljáróságot felkereste, s a zászlajára irt magasztos eszmének, a szabadságnak kivívására támaszául felkérte.

E pillanatban látjuk Rottenbiller Lipót akkori alpol-

gármestert, korának férfiai közt magasan kiemelkedve, a nemzet politikai országos pályájára kilépni; mely pillanatban tűzeszével felismerve az idő komolyságát, — őt jellemző gyors elhatározással s rendületlen bátorsággal állt azon országos mozgalom élére, melynek véglejártáig Pest városában, polgártársai határtalan bizodalmtól és őszinte szeretetétől környezve, páratlan bölcsességű vezetője volt.

Az örökbecsű 1848-ki törvények szentesítése után, Pest városának törvényhatósága ujja alakíttatván, Rottenbiller Lipót első alkotmányos főpolgármesterévé egyhangulag kikiáltatott; noha az események kezdete óta ő tényleg már különben is főpolgármester volt.

Hazánk szabadságának küzdelmeit, s abban a főszerepet vívő fővárosi ebbeli eseményeket hiven és bőven megírta a történelem. Nem szükséges tehát itt felemlítenem sem a kitartó lelkesedést, sem a határtalan vagyion és vér áldozatokat, melyeket akkoron Pest város hatósága és annak lakossága hazafias áhitattal hozott a szent ügy védelméért szeretett hazájának oltárára, — s mely tetteiben vezérlő szelleme rajongásig tisztelt főpolgármestere volt. De egyetlen tényt lehetetlen ez ünnepeles alkalommal említetlenül hagynom, és pedig azon tényt: hogy míg az Európászerte felrobbant szabadságérti küzdelem, a szabadság első gyümölcsei kivívásának mámorában minden gyuponton testvéri vért ontott, s helyütt-helyütt csaknem polgári háborút idézett elő: Magyarországhban, hol eme küzdelem, az események változatos sora mellett sokkalta hevesebb és kitartóbb vala, mint másutt; — különösen a

fővárosban, hol nemzetiségek, vallások, a régi kasztok, és politikai érzelmek vegyessége oly mértékben fordul elő, mint Európa államainak alig más fővárosában: lefolytak e nagy küzdelmek és események a nélkül, hogy polgár polgári vért ontott volna!

És a történelemnek e páratlan tüneménye legfőképp azon mélyen tisztelt férfiú szellemének, páratlan erényeinek és bölcs vezetésének érdeme, kit a szakadatlanul váltakozó zavarok helyén — sokszor családjá buzgó kérelmei daczára is mindenütt ott láttuk, hol jelenlétét a szükség kívánta; — azon férfiúé, — kinek már egyszerű megjelenésével, meggyőzően beható szónoklatával, férfias bátorságával, — és semmitől vissza nem riadó lélekéberségével sikerült a felizgatott kedélyeket nyomban megnyugtatni; a csüggedőkbe pedig a remény éltető szikráját azonnal feléleszteni.

Ez és ilyen volt Rottenbiller Lipót, Pest városának feledhetlen emlékü főpolgármestere, — kinek a hála és kegyelet által megörökített élethű arczképét ma, dicső születésének 65-dik évforduló napján im ezennel ünnepélyesen leleplezzük!

Világosnál gyászlepel borult a szabadság fényes napjára, s bekövetkezett a zsarnokság bakói által rendezett véres halotti tor; melynek egyik áldozatául — annyi halhatatlan emlékü jeleseink között, — Rottenbiller Lipót is kiszemeltetett. — De a kedvező sors úgy akarta, hogy a szomorú emlékü újépületből Grätzba lett elszállíttatása és a börtön zord falai közt eltöltött több hónapi rabsága után családjának ismét visszaadatott.

A nyilvános élettől visszavonuló férfiú, — kinél a munkásság életfeltétel volt, ki egész életét városa javának előmozdítására szentelé, páratlan buzgalommal vezetett pályájáról az önkény által leszorítva, egy ideig idegen művelt, s különösen a franczia nyelv megtanulásával, valamint a nemzetgazdászati és pénzügyi tanulmányok elsajátításával foglalá el fáradhatlan tevékeny szellemét.

Az 1860. évi alkotmányos élet mutatkozó csillámára, a fővárosi polgárság első alkotmányos főpolgármesterének, legnehezebb napok alatt tanusított érdemeit azzal jutalmazta, hogy őt az alkotmányos főpolgármesteri tisztségre egyhangulag ismét meghívá. — Akkori tevékenysége azonban, — mindinkább roncsolt egészségi állapota miatt — csak rövid volt; s az alkotmányos élet néhány hónapja után családja körébe ismét visszavonult. — Talán nyugodt ő e visszavonultságában? — éppen nem! e fáradhatlan szellem 1864-ben alapítója lett egyik szilárd és virágzó hazai intézetünknek, az iparbank és takarékpénztárnak.

A hazánkban soha nem nyugvó alkotmányos érület kielégítésére 1865-ben ismét országos elhatározó lépések tétettek; melyeknek megindítása annál inkább nehéz volt, mert a szabadság szent ügyének teljes elérésére, elhatározó körök által kijelölt irány felett, az annyiszor csalódott Haza népét, és a fővárosi lakosság keblét komoly és kételkedő aggodalom fogta el. — Ez aggodalmak ellenébe a bizalmat és hitet az által sikerült a fővárosban feléleszteni, hogy Ő Felsége a király a még mindig köz-

tiszteletben és páratlan népszerűségben részesült Rottenbiller Lipótot teljhatalommal a főváros kormányának élére állítá.

Ez időre esik Pest egyik legnagyobb szerű művének, városunk egészségi állapotának javítására korszakot alkotó, s az utókor által eléggé nem méltányolható óriási vízvezeték létesítésének, Rottenbiller Lipót által megteremtett eszméje. — A kezdet nehézségének Ő általa fáradhatlanul vezetett tárgyalások folytáni elhárítása, s ennek alapján a nagy műnek az ő beléptével rövid idő alatti kivitele.

Hogy e mellett városunk közügyei körül ujjalag mily buzgalommal, ügyes tapintattal és kitartással működött, — és mennyire sikerült neki Hazánk akkori siralmas állapotában volt ügye iránt bizalmatlanná lett polgárság kebelében egy jobb jövő iránti hitet is megszilárdítani: sokkal inkább emlékezetünkben él még, hogy sem arról szólanom kellenék. — De fel kell említenem egyrésről azt, hogy a kiegyenlítés nagy műve iránti kitűnő hasznos szolgálatának elismeréséül, Ő Felsége által a Ferencz-József rendjével diszítettett; valamint másrésről azt, hogy ama válságos időkben a fővárosi polgárság az alkotmányos életet az Ő nevével csaknem összeforrt fogalomnak tekinté, következőleg a nyilvános közszolgálat teréről való leléptetése, a polgárság szemében egyenlő volt az alkotmány megszüntetésével.

Rottenbiller Lipót naponta fokozódott kínos testi fájdalmai közepette érezvén, hogy hivatalának többé márgy, — miként ő óhajtotta, — megfelelni nem képes, —

1867-dik évben a közszolgálat teréről végkép visszalépett; de a hálás polgárság visszavonultságában is azon bizodalomával tisztelé meg, hogy képviselőjévé választotta; — s noha e minőségben is fáradhatlanul működött a város javának előmozdításában, az elgyengült testet különösen 1868-dik év nyarán bekövetkezett szélhűdés, életerejében nagy rohammal támadá meg.

Mint minden, — mit e föld magáénak nevez, mulandó, — úgy azon test is, mely e nagy léleknek hüvelyéül szolgált, egy fáradhatlanul tevékeny élet után megtört; s bár életének hosszabb tartama pár év óta már alig volt remélhető, mégis általános megdöbbenést költött ama gyász-hír, hogy Rottenbiller Lipót 1870-dik évi nov. 17-én megszűnt élni!

* * *

A szép lelkeknek egyik kiváló tulajdona abban áll, hogy a közjó előmozdítására irányzott tevékenységükben keressék legtisztább örömist, és a sikerben találják fel fáradozásaik legnemesebb jutalmát.

Ime tisztelt gyülekezet! Ez arezképre tekintvén, megtaláljuk azon férfit nevé, ki e kiváló tulajdont teljes mértékben bírta!

És most, midőn a hála és kegyelet örökítette ezen becses ereklyét az utókornak átadjuk, csak azon egy óhajtás töltheti el mindnyájunk keblét: vajha e kitűnő férfinak fennkölt szelleme is mindenkor városunk hatósági termeiben lakozzék!

Áldás emlékezetére!!

DE BALLAGI GÉZA.

